

ROZKŁAD MATERIAŁU I PLAN WYNIKOWY Z BIOLOGII (oparty na Programie nauczania Biologii Puls Życia autorstwa Anny Zdziennickiej)

DLA KLAS: 7A, 7B, 7C

ROK SZKOLNY 2017/2018

NAUCZYCIEL: AGNIESZKA KUBALA-ARMATYS

Dział	Temat i treści nauczania	Wymagania edukacyjne na poszczególne stopnie szkolne			
		Ocena dopuszczająca	Ocena dostateczna	Ocena dobra	Ocena bardzo dobra
	1. Lekcja organizacyjna - wymagania edukacyjna, zasady pracy na lekcjach biologii.	X	X	X	X
Biologia - nauka o życiu	2. Biologia jako nauka. <ul style="list-style-type: none"> • charakterystyczne cechy żywych organizmów, • wybrane dziedziny biologii, • doświadczenia i obserwacje jak podstawowe źródła wiedzy biologicznej, • inne źródła wiedzy biologicznej. 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • określa przedmiot badań biologii jako nauki • podaje przykłady dziedzin biologii • wymienia dziedziny biologii zajmujące się budową i funkcjonowaniem człowieka • wymienia źródła wiedzy biologicznej 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • korzysta z poszczególnych źródeł wiedzy • opisuje cechy organizmów żywych 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • posługuje się właściwymi źródłami wiedzy biologicznej podczas rozwiązywania problemów • rozróżnia próby kontrolną i badawczą 	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wybrane dziedziny biologii • przedstawia metody badań stosowanych w biologii
	3. Komórkowa budowa organizmów. <ul style="list-style-type: none"> • definicja komórki, • różnorodność kształtów i wielkości komórek, • budowa komórki zwierzęcej, roślinnej, grzybowej i bakteryjnej, • różnice pomiędzy komórkami różnych typów organizmów. 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje komórkę jako podstawową jednostkę organizacji życia • wymienia elementy budowy komórek: roślinnej, zwierzęcej, grzybowej i bakteryjnej • obserwuje preparaty przygotowane przez nauczyciela 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia funkcje poszczególnych struktur komórkowych • posługuje się mikroskopem • z pomocą nauczyciela wykonuje proste preparaty mikroskopowe • z pomocą nauczyciela rysuje obraz widziany pod mikroskopem 	<ul style="list-style-type: none"> • odróżnia pod mikroskopem, na schemacie, zdjęciu lub na podstawie opisu poszczególne elementy budowy komórki • samodzielnie wykonuje proste preparaty mikroskopowe • z niewielką pomocą nauczyciela rysuje obraz widziany pod 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia budowę i funkcje struktur komórkowych • analizuje różnice między poszczególnymi typami komórek • wyciąga wnioski dotyczące komórkowej budowy organizmów na podstawie

				mikroskopem <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia rolę poszczególnych elementów komórki • porównuje budowę różnych komórek 	obserwacji preparatów <ul style="list-style-type: none"> • wykonuje preparaty mikroskopowe, ustawia ostrość obrazu za pomocą śrub: makro- i mikrometrycznej, samodzielnie rysuje obraz widziany pod mikroskopem
	4. Tkanki zwierzęce. <ul style="list-style-type: none"> • hierarchiczna budowa organizmu, • układy narządów i ich rola w organizmie, • charakterystyka różnych rodzajów tkanek: nabłonkowej, łącznej, mięśniowej i nerwowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje komórkę jako podstawowy element budowy ciała człowieka • wyjaśnia, czym jest tkanka • wymienia podstawowe rodzaje tkanek zwierzęcych • wyjaśnia, czym jest narząd • wymienia układy narządów człowieka • wymienia rodzaje tkanki łącznej 	<ul style="list-style-type: none"> • określa najważniejsze funkcje poszczególnych tkanek zwierzęcych • podaje rozmieszczenie przykładowych tkanek zwierzęcych w organizmie • opisuje podstawowe funkcje poszczególnych układów narządów 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje budowę poszczególnych tkanek zwierzęcych • rysuje schemat komórki nerwowej i opisuje poszczególne elementy jej budowy • rozpoznaje pod mikroskopem lub na ilustracji rodzaje tkanek zwierzęcych • wyjaśnia funkcje poszczególnych układów narządów 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje rodzaje tkanki nabłonkowej • charakteryzuje rolę poszczególnych składników morfotycznych krwi • opisuje hierarchiczną budowę organizmu człowieka • przyporządkowuje tkanki do narządów i układów narządów • analizuje hierarchiczną budowę organizmu człowieka
	5. Podsumowanie wiadomości.	X	X	X	X
Skóra - no	6. Budowa i funkcje skóry. <ul style="list-style-type: none"> • funkcje skóry, 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia warstwy skóry • przedstawia 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia funkcje skóry i warstwy 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje na konkretnych przykładach 	<ul style="list-style-type: none"> • na podstawie opisu wykonuje

	<ul style="list-style-type: none"> • budowa warstw skóry, • receptory w skórze, • wytwory naskórka i ich funkcje. 	<p>podstawowe funkcje skóry</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia wytwory naskórka • z pomocą nauczyciela omawia wykonane doświadczenie wykazujące, że skóra jest narządem zmysłu 	<p>podskórnej</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje na ilustracji lub schemacie warstwy skóry • samodzielnie omawia wykonane doświadczenie wykazujące, że skóra jest narządem zmysłu 	<p>związek między budową, a funkcjami skóry</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje funkcje poszczególnych wytworów naskórka • z pomocą nauczyciela wykonuje doświadczenie wykazujące, że skóra jest narządem zmysłu 	<p>doświadczenie wykazujące, że skóra jest narządem zmysłu</p>
	<p>7. Higiena i choroby skóry.</p> <ul style="list-style-type: none"> • profilaktyka chorób skóry, • choroby skóry i ich przyczyny, • oparzenia i pierwsza pomoc, • odmrożenia i pierwsza pomoc. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia choroby skóry • podaje przykłady dolegliwości skóry • omawia zasady pielęgnacji skóry młodzieńczej 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje stan zdrowej skóry • wskazuje konieczność dbania o dobry stan skóry • wymienia przyczyny grzybicy skóry • wskazuje metody zapobiegania grzybicom skóry • klasyfikuje rodzaje oparzeń i odmrożeń skóry • omawia zasady udzielania pierwszej pomocy • w przypadku oparzeń skóry 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia objawy dolegliwości skóry • wyjaśnia, czym są alergie skórne • wyjaśnia zależność między ekspozycją skóry na silne nasłonecznienie a rozwojem czerniaka • uzasadnia konieczność konsultacji lekarskiej • w przypadku pojawienia się zmian na skórze 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia wpływ promieni słonecznych na skórę • wyszukuje informacje o środkach kosmetycznych z filtrem UV przeznaczonych dla młodzieży • demonstruje zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku oparzeń skóry
	8. Podsumowanie wiadomości.	X	X	X	X
	9. Sprawdzian wiadomości i umiejętności z działu I i II.	X	X	X	X
Układ ruchu	<p>10. Budowa szkieletu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • funkcje szkieletu, • części układu ruchu, • budowa szkieletu człowieka, • kształty kości. 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje części bierną i czynną aparatu ruchu • podaje nazwy wskazanych elementów budowy szkieletu 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na schemacie, rysunku i modelu szkielet osiowy oraz szkielet obręczy i kończyn 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia sposób działania części biernej i czynnej aparatu ruchu • wskazuje na związek budowy kości z ich 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia związek budowy kości z ich funkcją w organizmie

				funkcją w organizmie	
				• rozpoznaje różne kształty kości	
11. Budowa i rola szkieletu osiowego. <ul style="list-style-type: none"> • budowa i funkcje czaszki, • budowa i funkcje kręgosłupa, • budowa i funkcje klatki piersiowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia elementy szkieletu osiowego • wymienia elementy budujące klatkę piersiową • podaje nazwy odcinków kręgosłupa 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na modelu lub ilustracji mózgo- i trzewioczaszkę • wymienia narządy chronione przez klatkę piersiową • wskazuje na schemacie, rysunku i modelu elementy szkieletu osiowego 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia kości budujące szkielet osiowy • charakteryzuje funkcje szkieletu osiowego • wyjaśnia związek budowy czaszki z pełnionymi przez nią funkcjami 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rolę chrząstek w budowie klatki piersiowej • porównuje budowę poszczególnych odcinków kręgosłupa • rozpoznaje elementy budowy mózgowiczaszki i trzewioczaszki 	
12. Szkielet kończyn oraz ich obręczy. <ul style="list-style-type: none"> • kończyny górne i obręcz barkowa, • kończyny dolne i obręcz miedniczna, • rodzaje połączeń kości, • budowa stawu, • budowa stawu, zakres jego ruchów. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia elementy budowy szkieletu kończyn oraz ich obręczy 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na modelu lub schemacie kości kończyny górnej i kończyny dolnej • wymienia rodzaje połączeń kości • opisuje budowę stawu • rozpoznaje rodzaje stawów • odróżnia staw zawiasowy od stawu kulistego 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia kości tworzące obręcz barkową i miedniczną • porównuje budowę kończyny górnej i dolnej • charakteryzuje połączenia kości • wyjaśnia związek budowy stawu z zakresem ruchu kończyny 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje związek budowy szkieletu kończyn z funkcjami kończyn górnej i dolnej • wykazuje związek budowy szkieletu obręczy kończyn z ich funkcjami 	
13. Kości - elementy składowe szkieletu. <ul style="list-style-type: none"> • budowa chemiczna kości, • kostnienie szkieletu, • budowa fizyczna kości, • budowa i znaczenie szpiku kostnego. 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje budowę kości • omawia cechy fizyczne kości • wskazuje miejsce występowania szpiku kostnego • wymienia składniki chemiczne kości 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia na podstawie ilustracji doświadczenie wykazujące skład chemiczny kości 	<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje z pomocą nauczyciela doświadczenie wykazujące skład chemiczny kości • omawia znaczenie składników chemicznych kości • opisuje rolę szpiku kostnego 	<ul style="list-style-type: none"> • wykonuje przygotowane doświadczenie wykazujące skład chemiczny kości • demonstruje na przykładzie cechy fizyczne kości 	

<p>14. Budowa i znaczenie mięśni.</p> <ul style="list-style-type: none"> • rodzaje mięśni, • funkcje mięśni szkieletowych, • wybrane mięśnie szkieletowe, • budowa pojedynczego mięśnia szkieletowego, • cechy tkanki mięśniowej , • praca mięśni, • działanie środków dopingujących. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje tkanki mięśniowej • wskazuje położenie tkanek mięśniowej gładkiej i poprzecznie prążkowanej szkieletowej 	<ul style="list-style-type: none"> • określa funkcje wskazanych mięśni szkieletowych • opisuje cechy tkanki mięśniowej • z pomocą nauczyciela wskazuje na ilustracji najważniejsze mięśnie szkieletowe 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje mięśnie szkieletowe wskazane na ilustracji • opisuje czynności mięśni wskazanych na schemacie • wyjaśnia, na czym polega antagonistyczne działanie mięśni • omawia warunki prawidłowej pracy mięśni 	<ul style="list-style-type: none"> • określa warunki prawidłowej pracy mięśni • charakteryzuje budowę i funkcje mięśni gładkich i poprzecznie prążkowanych • przedstawia negatywny wpływ środków dopingujących na zdrowie człowieka
<p>15. Higiena i choroby układu ruchu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • profilaktyka chorób i wad układu ruchu, • prawidłowa postawa ciała i jej wady, • choroby układu ruchu, • urazy mechaniczne, • pierwsza pomoc przy urazach. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia naturalne krzywizny kręgosłupa • opisuje przyczyny powstawania wad postawy • wymienia choroby aparatu ruchu • wskazuje ślad stopy z płaskostopiem • omawia przedstawione na ilustracji wady podstaw 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje przedstawione na ilustracji wady postawy • opisuje urazy kończyn • omawia zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku urazów kończyn • omawia przyczyny chorób aparatu ruchu • omawia wady budowy stóp 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje naturalne krzywizny kręgosłupa • wyjaśnia przyczyny powstawania wad postawy • charakteryzuje zmiany zachodzące wraz z wiekiem w układzie kostnym • określa czynniki wpływające na prawidłowy rozwój masy mięśniowej ciała • wyjaśnia przyczyny i skutki osteoporozy 	<ul style="list-style-type: none"> • wyszukuje informacje dotyczące zapobiegania płaskostopiu • wyjaśnia konieczność stosowania rehabilitacji po przebytych urazach • planuje i demonstruje czynności udzielania pierwszej pomocy w przypadku urazów kończyn • analizuje przyczyny urazów ścięgien • przewiduje skutki przyjmowania

					nieprawidłowej postawy ciała
	16. Podsumowanie wiadomości.	X	X	X	X
	17. Sprawdzian wiadomości i umiejętności z działu III.	X	X	X	X
Układ pokarmowy	18. Pokarm - budulca i źródło energii. <ul style="list-style-type: none"> białka jako główny budulec każdego organizmu, znaczenie białek, węglowodany jako źródło energii, tłuszcze - związki wysokoenergetyczne. 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia podstawowe składniki odżywcze wymienia produkty spożywcze zawierające białko podaje przykłady pokarmów, które są źródłem węglowodanów wymienia pokarmy zawierające tłuszcze omawia z pomocą nauczyciela przebieg doświadczenia wykrywającego obecność tłuszczów i skrobi w wybranych produktach spożywczych 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje składniki odżywcze na budulcowe i energetyczne określa aminokwasy jako cząsteczki budulcowe białek wskazuje rolę tłuszczów w organizmie samodzielnie omawia przebieg doświadczenia wykrywającego obecność tłuszczów i skrobi w wybranych produktach spożywczych 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia znaczenie składników odżywczych dla organizmu określa znaczenie błonnika w prawidłowym funkcjonowaniu układu pokarmowego uzasadnia konieczność systematycznego spożywania owoców i warzyw porównuje pokarmy pełnowartościowe i niepełnowartościowe analizuje etykiety produktów spożywczych pod kątem zawartości różnych składników odżywczych przeprowadza z pomocą nauczyciela doświadczenie wykrywające obecność tłuszczów i skrobi w wybranych produktach spożywczych 	<ul style="list-style-type: none"> ilustruje na przykładach źródła składników odżywczych i wyjaśnia ich znaczenie dla organizmu wyjaśnia związek między spożywaniem produktów białkowych a prawidłowym wzrostem ciała omawia rolę aminokwasów egzogennych w organizmie porównuje wartość energetyczną węglowodanów i tłuszczów wyjaśnia skutki nadmiernego spożywania tłuszczów samodzielnie przeprowadza doświadczenie wykrywające obecność tłuszczów i skrobi w wybranych produktach spożywczych

<p>19. Znaczenie witamin, soli mineralnych i wody.</p> <ul style="list-style-type: none"> • podział witamin, • rola witamin, • makro i mikroelementy, • znaczenie niektórych pierwiastków chemicznych, • woda i jej znaczenie dla organizmu. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady witamin rozpuszczalnych w wodzie i w tłuszczach • podaje przykład jednej awitaminozy • wymienia najważniejsze pierwiastki budujące ciała organizmów • podaje rolę dwóch wybranych makroelementów w organizmie człowieka • wymienia po trzy makroelementy i mikroelementy • omawia z pomocą nauczyciela przebieg doświadczenia dotyczącego wykrywania witaminy C 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia witaminy rozpuszczalne w wodzie i w tłuszczach • wymienia skutki niedoboru witamin • wskazuje rolę wody w organizmie • omawia znaczenie makroelementów i mikroelementów w organizmie człowieka • omawia na schemacie przebieg doświadczenia dotyczącego wykrywania witaminy C 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje rodzaje witamin • przedstawia rolę i skutki niedoboru witamin: A, C, B6, B12, B9, D • przedstawia rolę i skutki niedoboru składników mineralnych: Mg, Fe, Ca • określa skutki niewłaściwej suplementacji witamin i składników mineralnych • na przygotowanym sprzęcie i z niewielką pomocą nauczyciela wykonuje doświadczenie dotyczące wykrywania witaminy C 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje skutki niedoboru witamin, makroelementów i mikroelementów w organizmie • przewiduje skutki niedoboru wody w organizmie • samodzielnie wykonuje doświadczenie dotyczące witaminy C
<p>20/21. Budowa i rola układu pokarmowego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • procesy zachodzące w układzie pokarmowym, • odcinki przewodu pokarmowego, • budowa i rola zębów, • budowa i funkcje poszczególnych odcinków przewodu pokarmowego, • gruczoły trawienne - wątroba i trzustka, • rola enzymów w procesie trawienia. 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, na czym polega trawienie pokarmów • wymienia rodzaje zębów u człowieka • wymienia odcinki przewodu pokarmowego człowieka • omawia z pomocą nauczyciela przebieg doświadczenia badającego wpływ substancji zawartych w ślinie na trawienie skrobi 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje rolę poszczególnych rodzajów zębów • wskazuje odcinki przewodu pokarmowego na planszy lub modelu • rozpoznaje wątrobę i trzustkę na schemacie • lokalizuje położenie wątroby i trzustki we własnym ciele • samodzielnie omawia przebieg doświadczenia badającego wpływ 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje poszczególne rodzaje zębów człowieka • wykazuje rolę zębów w mechanicznej obróbce pokarmu • omawia funkcje poszczególnych odcinków przewodu pokarmowego • lokalizuje odcinki przewodu pokarmowego i wskazuje odpowiednie 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie procesu trawienia • opisuje etapy trawienia pokarmów w poszczególnych odcinkach przewodu pokarmowego • analizuje miejsca wchłaniania strawionego pokarmu i wody • samodzielnie przeprowadza

			substancji zawartych w ślinie na trawienie skrob	miejsca na powierzchni swojego ciała <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje funkcje wątroby i trzustki • przeprowadza z pomocą nauczyciela doświadczenie badające wpływ substancji zawartych w ślinie na trawienie skrobi 	doświadczenie badające wpływ substancji zawartych w ślinie na trawienie skrobi
	<p>22. Higiena i choroby układu pokarmowego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • prawidłowe odżywianie, • dieta wegetariańska, • higiena odżywiania się, • pasożyty układu pokarmowego, próchnica - przyczyny i zapobieganie, • zatrucia pokarmowe, • inne choroby przewodu pokarmowego, • zaburzenia odżywiania, • pierwsza pomoc przy zadławieniu. 	<ul style="list-style-type: none"> • określa zasady zdrowego żywienia • wymienia przykłady chorób układu pokarmowego • wymienia zasady profilaktyki chorób układu pokarmowego • według podanego wzoru oblicza indeks masy ciała • wymienia przyczyny próchnicy zębów 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje grupy pokarmów w piramidzie zdrowego żywienia i aktywności fizycznej • wskazuje na zależność diety od zmiennych warunków zewnętrznych • układu jądłospis w zależności od zmiennych warunków zewnętrznych • wymienia choroby układu pokarmowego • analizuje indeks masy ciała swój i kolegów, wykazuje prawidłowości i odchylenia od normy • omawia zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku zakrztuszenia 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>wartość energetyczna pokarmu</i> • wykazuje zależność między dietą a czynnikami, które ją warunkują • przewiduje skutki złego odżywiania się • wykazuje, że WZW A, WZW B i WZW C są chorobami związanymi z higieną układu pokarmowego • omawia zasady profilaktyki choroby wrzodowej żołądka i dwunastnicy, zatrucia pokarmowego i raka jelita grubego • analizuje indeks masy ciała w zależności od stosowanej diety 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność między higieną odżywiania się a chorobami układu pokarmowego • demonstruje czynności udzielania pierwszej pomocy w przypadku zakrztuszenia • wskazuje zasady profilaktyki próchnicy zębów • wyjaśnia, dlaczego należy stosować dietę zróżnicowaną i dostosowaną do potrzeb organizmu (wiek, stan zdrowia, tryb życia, aktywność fizyczna, pora roku) • układu odpowiednią dietę

					dla uczniów z nadwagą i niedowagą
	23. Podsumowanie wiadomości.	X	X	X	X
	24. Sprawdzian wiadomości i umiejętności z działu IV.	X	X	X	X
Układ krążenia	25. Budowa i funkcje krwi. <ul style="list-style-type: none"> • funkcje krwi, • rodzaje krwinek • skład osocza, • grupy krwi, • konflikt serologiczny. 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje nazwy elementów morfotycznych krwi • wymienia grupy krwi • wymienia składniki biorące udział w krzepnięciu krwi 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia funkcje krwi • wymienia grupy krwi i wyjaśnia, co stanowi podstawę ich wyodrębnienia • wyjaśnia, co to jest konflikt serologiczny 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie krwi • charakteryzuje elementy morfotyczne krwi • omawia rolę hemoglobiny • przedstawia społeczne znaczenie krwiodawstwa • przewiduje skutki konfliktu serologicznego 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia zasady transfuzji krwi • wyjaśnia mechanizm krzepnięcia krwi • rozpoznaje elementy morfotyczne krwi • na podstawie obserwacji mikroskopowej
	26. Krążenie krwi w małym i dużym obiegu. <ul style="list-style-type: none"> • zamknięty układ krwionośny, • rodzaje naczyń krwionośnych, • przepływ krwi w małym krwiobiegu, • przepływ krwi w dużym krwiobiegu. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia narządy układu krwionośnego • z pomocą nauczyciela omawia na podstawie ilustracji mały i duży obieg krwi 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia funkcje wybranego naczynia krwionośnego • porównuje budowę i funkcje żył, tętnic oraz naczyń włosowatych • opisuje funkcje zastawek żylnych 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje krwiobiegi mały i duży • opisuje drogę krwi płynącej w małym i dużym krwiobiegu 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje poszczególne naczynia krwionośne na ilustracji • wykazuje związek budowy naczyń krwionośnych z pełnionymi przez nie funkcjami
	27. Budowa i działanie serca. <ul style="list-style-type: none"> • budowa serca, • cykl pracy serca, • tętno i ciśnienie. 	<ul style="list-style-type: none"> • lokalizuje położenie serca we własnym ciele • wymienia elementy budowy serca 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje elementy budowy serca i naczynia krwionośnego na schemacie (ilustracji z podręcznika) • wyjaśnia, czym jest puls 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje mechanizm pracy serca • omawia fazy cyklu pracy serca • mierzy koledze puls • wyjaśnia różnicę między ciśnieniem 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje rolę zastawek w funkcjonowaniu serca • porównuje wartości

		<ul style="list-style-type: none"> • podaje prawidłową wartość pulsu i ciśnienia zdrowego człowieka 		skurczowym a ciśnieniem rozkurczowym krwi	<p>ciśnienia skurczowego i rozkurczowego krwi</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia doświadczenie wykazujące wpływ wysiłku fizycznego na zmiany tętna i ciśnienia krwi
	<p>28. Higiena i choroby układu krwionośnego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • czynniki sprzyjające powstawaniu chorób układu krążenia, • profilaktyka chorób układu krążenia, • choroby, • rodzaje krwotoków, • pierwsza pomoc przy krwotokach. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia choroby układu krwionośnego • omawia pierwszą pomoc w wypadku krwawień i krwotoków 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przyczyny chorób układu krwionośnego • wymienia czynniki wpływające korzystnie na funkcjonowanie układu krwionośnego 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje przyczyny chorób układu krwionośnego • charakteryzuje objawy krwotoku żylnego i tętniczego • wyjaśnia, na czym polega białaczka i anemia • przedstawia znaczenie aktywności fizycznej i prawidłowej diety dla właściwego funkcjonowania układu krwionośnego 	<ul style="list-style-type: none"> • przygotowuje portfolio na temat chorób układu krwionośnego • demonstruje pierwszą pomoc w wypadku krwotoków • wyjaśnia znaczenie badań profilaktycznych chorób układu krwionośnego
	<p>29. Układ limfatyczny.</p> <ul style="list-style-type: none"> • funkcje układu limfatycznego, • krążenie w układzie limfatycznym, budowa układu limfatycznego. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia cechy układu limfatycznego • wymienia narządy układu limfatycznego 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje budowę układu limfatycznego • omawia rolę węzłów chłonnych 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje rolę układu limfatycznego 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje na ilustracji lub schemacie narządy układu limfatycznego
	<p>30. Budowa i funkcjonowanie układu odpornościowego.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia elementy 	<ul style="list-style-type: none"> • wyróżnia odporność 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia rolę 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia mechanizm

	<ul style="list-style-type: none"> budowa układu odpornościowego, odporność wrodzona, odporność nabyta, odporność nabyta czynna i bierna. 	<p>układu odpornościowego</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje odporności przedstawia różnice między surowicą a szczepionką 	<p>swoistą i nieswoistą, czynną i bierną, naturalną i sztuczną</p> <ul style="list-style-type: none"> definiuje szczepionkę i surowicę jako czynniki odpowiadające za odporność nabytą 	<p>elementów układu odpornościowego</p> <ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje rodzaje odporności określa zasadę działania szczepionki i surowicy 	<p>działania odporności swoistej</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje rodzaje leukocytów odróżnia działanie szczepionki od działania surowicy
	<p>31. Zaburzenia funkcjonowania układu odpornościowego.</p> <ul style="list-style-type: none"> choroby alergiczne, odporność, a transplantacje, przeszczepy rodzinne. 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki mogące wywołać alergię opisuje objawy alergii 	<ul style="list-style-type: none"> określa przyczynę choroby AIDS wyjaśnia, na czym polega transplantacja narządów podaje przykłady narządów, które można przeszczepić 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia sposób zakażenia HIV wskazuje drogi zakażenia się HIV wskazuje zasady profilaktyki AIDS 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia, że alergja jest związana z nadwrażliwością układu odpornościowego ilustruje przykładami znaczenie transplantologii
	32. Podsumowanie wiadomości.	X	X	X	X
Układ oddechowy	<p>33. Budowa i rola układu oddechowego.</p> <ul style="list-style-type: none"> drogi oddechowe, budowa płuc, powstawanie głosu. 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia odcinki układu oddechowego rozpoznaje na ilustracji narządy układu oddechowego 	<ul style="list-style-type: none"> omawia funkcje elementów układu oddechowego opisuje rolę nagłośni na podstawie własnego organizmu przedstawia mechanizm wentylacji płuc 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia drogi oddechowe i narządy wymiany gazowej wykazuje związek budowy elementów układu oddechowego z pełnionymi funkcjami 	<ul style="list-style-type: none"> odróżnia głośnię i nagłośnię demonstruje mechanizm modulacji głosu definiuje płuca jako miejsce wymiany gazowej wykazuje związek między budową a funkcją płuc
	<p>34. Mechanizm wymiany gazowej.</p> <ul style="list-style-type: none"> mechanizm wentylacji płuc, skład powietrza wdychanego i wydychanego, 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia narządy biorące udział w procesie wentylacji płuc demonstruje na sobie mechanizm 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje różnice w ruchach klatki piersiowej i przepony podczas wdechu i wydechu 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia procesy wentylacji płuc i oddychania komórkowego opisuje dyfuzję O₂ 	<ul style="list-style-type: none"> interpretuje wyniki doświadczenia wykrywającego CO₂

<ul style="list-style-type: none"> wdech i wydech, transport gazów. 	<ul style="list-style-type: none"> wdechu i wydechu z pomocą nauczyciela omawia doświadczenie wykrywające obecność CO₂ w wydychanym powietrzu 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawia rolę krwi w transporcie gazów oddechowych omawia zawartość gazów w powietrzu wdychanym i wydychanym oblicza liczbę wdechów i wydechów przed wysiłkiem fizycznym i po nim z pomocą nauczyciela przeprowadza doświadczenie wykrywające obecność CO₂ w wydychanym powietrzu 	<ul style="list-style-type: none"> i CO₂ zachodzącą w pęcherzykach płucnych wyjaśnia zależność między liczbą oddechów a wysiłkiem fizycznym na przygotowanym sprzęcie samodzielnie przeprowadza doświadczenie wykrywające obecność CO₂ w wydychanym powietrzu 	<ul style="list-style-type: none"> w wydychanym powietrzu przedstawia graficznie zawartość gazów w powietrzu wdychanym i wydychanym analizuje proces wymiany gazowej w płucach i tkankach omawia obserwację dotyczącą wpływu wysiłku fizycznego na częstość oddechów samodzielnie przygotowuje zestaw laboratoryjny i przeprowadza doświadczenie wykazujące obecność CO₂ w wydychanym powietrzu
<p>35. Oddychanie komórkowe.</p> <ul style="list-style-type: none"> definicja oddychania komórkowego, rola mitochondriów, magazynowanie energii, wykorzystanie energii. 	<ul style="list-style-type: none"> definiuje mitochondrium jako miejsce oddychania komórkowego wskazuje ATP jako nośnik energii 	<ul style="list-style-type: none"> zapisuje słownie równanie reakcji chemicznej ilustrujące utlenianie glukozy 	<ul style="list-style-type: none"> określa znaczenie oddychania komórkowego zapisuje za pomocą symboli chemicznych równanie reakcji ilustrujące utlenianie glukozy omawia rolę ATP w organizmie 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia sposób magazynowania energii w ATP

	<p>36. Higiena i choroby układu oddechowego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • profilaktyka chorób układu oddechowego, • choroby układu oddechowego, • wpływ zanieczyszczenia powietrza na organizm, • alergie wziewne, • pierwsza pomoc - sztuczne oddychanie i masaż serca. 	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje kichanie i kaszel jako reakcje obronne organizmu • wymienia choroby układu oddechowego • wymienia czynniki wpływające na prawidłowe funkcjonowanie układu oddechowego 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje źródła infekcji górnych i dolnych dróg oddechowych • określa sposoby zapobiegania chorobom układu oddechowego • opisuje przyczyny astmy • omawia zasady postępowania w przypadku utraty oddechu • omawia wpływ zanieczyszczeń pyłowych na prawidłowe funkcjonowanie układu oddechowego 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje objawy wybranych chorób układu oddechowego • wyjaśnia związek między wdychaniem powietrza przez nos a profilaktyką chorób układu oddechowego • opisuje zasady profilaktyki anginy, gruźlicy i raka płuc • rozróżnia czynne i bierne palenie tytoniu 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność między zanieczyszczeniem środowiska a zachorowalnością na astmę • demonstruje zasady udzielania pierwszej pomocy w wypadku zatrzymania oddechu • analizuje wpływ palenia tytoniu na funkcjonowanie układu oddechowego • wyszukuje w dowolnych źródłach informacje na temat przyczyn rozwoju raka płuc
	37. Podsumowanie wiadomości.	X	X	X	X
Układ wydalniczy	<p>38. Budowa i działanie układu wydalniczego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • narządy układu wydalniczego, • wydalanie produktów przemiany materii, • budowa nerek, • powstawanie moczu, • budowa i praca nefronu. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia przykłady substancji, które są wydalane przez organizm człowieka • wymienia narządy układu wydalniczego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia <i>wydalanie</i> i <i>defekacja</i> • wymienia drogi wydalania zbędnych produktów przemiany materii • wymienia CO₂ i mocznik jako zbędne produkty przemiany materii 	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje wydalanie i defekację • omawia na podstawie ilustracji proces powstawania moczu • wskazuje na modelu lub ilustracji miejsce powstawania moczu pierwotnego 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje na modelu lub materiale świeżym warstwy budujące nerkę • omawia rolę układu wydalniczego w prawidłowym funkcjonowaniu całego organizmu

				<ul style="list-style-type: none"> • opisuje sposoby wydalania mocznika i CO₂ 	
	39. Higiena i choroby układu wydalniczego. <ul style="list-style-type: none"> • profilaktyka chorób układu wydalniczego, • choroby układu wydalniczego, • badanie analityczne moczu. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia zasady higieny układu wydalniczego • wymienia choroby układu wydalniczego 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na zakażenia dróg moczowych i kamicę nerkową jako choroby układu wydalniczego • wymienia badania stosowane w profilaktyce tych chorób • określa dzienne zapotrzebowanie organizmu człowieka na wodę 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia przyczyny chorób układu wydalniczego • omawia na ilustracji przebieg dializy • wyjaśnia znaczenie wykonywania badań kontrolnych moczu • wskazuje na konieczność okresowego wykonywania badań kontrolnych moczu 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia konieczność picia dużych ilości wody podczas leczenia chorób nerek • ocenia rolę dializy w ratowaniu życia • uzasadnia konieczność regularnego opróżniania pęcherza moczowego
	40. Podsumowanie wiadomości.	X	X	X	X
	41. Sprawdzenie wiadomości i umiejętności z działu V, VI, VII.	X	X	X	X
Regulacja nerwowo-hormonalna	42. Budowa i funkcjonowanie układu hormonalnego. <ul style="list-style-type: none"> • definicja hormonów, • gruczoły dokrewne i ich funkcje, • działanie hormonów, • cykl wydzielania hormonów. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia gruczoły dokrewne • wymienia przykłady hormonów • wskazuje na ilustracji położenie najważniejszych gruczołów dokrewnych 	<ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje gruczoły na gruczoły wydzielania zewnętrznego i wewnętrznego • wyjaśnia pojęcie <i>gruczoł dokrewny</i> • wyjaśnia, czym są hormony • podaje przyczyny cukrzycy 	<ul style="list-style-type: none"> • określa cechy hormonów • przyporządkowuje hormony do odpowiednich gruczołów, które je wytwarzają • charakteryzuje działanie insuliny i glukagonu 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia biologiczną rolę hormonu wzrostu, tyroksyny, insuliny, adrenaliny, testosteronu, estrogenów • omawia znaczenie swoistego działania hormonów • wyjaśnia, na czym polega antagonizm

					działanie insuliny i glukagonu
43. Zaburzenia funkcjonowania układu hormonalnego.	<ul style="list-style-type: none"> • nadczynność i niedoczynność gruczołów, • cukrzyca - przyczyny, przebieg, zapobieganie. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia skutki nadmiaru i niedoboru hormonu wzrostu 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie <i>równowaga hormonalna</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • interpretuje skutki nadmiaru i niedoboru hormonów 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia związek niedoboru insuliny z cukrzycą
44. Budowa i rola układu nerwowego.	<ul style="list-style-type: none"> • funkcje układu nerwowego, • budowa układu nerwowego, • przekazywanie sygnałów, • autonomiczny układ nerwowy. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia funkcje układu nerwowego • wymienia elementy budowy ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego • rozpoznaje na ilustracji ośrodkowy i obwodowy układ nerwowy 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje elementy budowy komórki nerwowej • wskazuje na ilustracji neurona przebieg impulsu nerwowego • wyróżnia somatyczny i autonomiczny układ nerwowy 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje funkcje układu nerwowego • porównuje działanie układów nerwowego i dokrewnego • wykazuje związek budowy komórki nerwowej z jej funkcją • omawia działanie ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia sposób działania synapsy • charakteryzuje funkcje somatycznego i autonomicznego układu nerwowego • porównuje funkcje współczulnej i przywspółczulnej części autonomicznego układu nerwowego
45. Ośrodkowy układ nerwowy.	<ul style="list-style-type: none"> • mózgowie, • rola mózgu, • rola mózdzku, • rola pnia mózgu, • budowa mózgu, • ośrodki w korze mózgowej, • budowa rdzenia kręgowego. 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na ilustracji najważniejsze elementy mózgowia • wymienia mózgowie i rdzeń kręgowy jako narządy ośrodkowego układu nerwowego 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje elementy budowy rdzenia kręgowego na ilustracji 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje budowę rdzenia kręgowego • objaśnia na ilustracji budowę mózgowia 	<ul style="list-style-type: none"> • określa mózgowie jako jednostkę nadrzędną w stosunku do pozostałych części układu nerwowego
46. Obwodowy układ nerwowy. Odruchy.	<ul style="list-style-type: none"> • budowa obwodowego układu nerwowego, • rodzaje nerwów, • łuk odruchowy, • odruchy wrodzone, 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje nerwów obwodowych • podaje po trzy przykłady odruchów warunkowych i bezwarunkowych 	<ul style="list-style-type: none"> • wyróżnia włókna czuciowe i ruchowe • omawia na podstawie ilustracji drogę impulsu nerwowego w łuku odruchowym 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia różnicę między odruchem warunkowym a bezwarunkowym • charakteryzuje odruchy warunkowe 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia rolę odruchów warunkowych w procesie uczenia się

	<ul style="list-style-type: none"> • odruchy nabyte. 		<ul style="list-style-type: none"> • odróżnia odruchy warunkowe i bezwarunkowe 	<ul style="list-style-type: none"> • i bezwarunkowe • przedstawia graficznie drogę impulsu nerwowego w łuku odruchowym 	<ul style="list-style-type: none"> • na podstawie rysunku wyjaśnia mechanizm odruchu kolanowego
	<p>47. Higiena i choroby układu nerwowego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • wpływ stresu na organizm, • radzenie sobie ze stresem, • choroby układu nerwowego, • rola snu w zachowaniu zdrowia. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia czynniki wywołujące stres • podaje przykłady trzech chorób spowodowanych stresem 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia sposoby radzenia sobie ze stresem • wymienia przykłady chorób układu nerwowego • przyporządkowuje wybranym chorobom układu nerwowego charakterystyczne objawy 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia dodatni i ujemny wpływ stresu na funkcjonowanie organizmu • opisuje przyczyny nerwicy • rozpoznaje cechy depresji • wymienia choroby układu nerwowego: padaczkę, autyzm, stwardnienie rozsiane, chorobę Alzheimera 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje przyczyny chorób układu nerwowego • omawia wpływ snu na procesy uczenia się i zapamiętywania oraz na odporność organizmu • charakteryzuje objawy depresji, padaczki, autyzmu, stwardnienia rozsianego, choroby Alzheimera
	48. Podsumowanie wiadomości.	X	X	X	X
Narządy zmysłów	<p>49. Budowa i działanie narządu wzroku.</p> <ul style="list-style-type: none"> • definicja narządów zmysłów, • aparat ochronny oka, • budowa gałki ocznej, • powstawanie obrazu, • adaptacja i akomodacja oka. 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia znaczenie zmysłów w życiu człowieka • rozróżnia w narządzie wzroku aparat ochronny oka i gałkę oczną • wymienia elementy wchodzące w skład aparatu ochronnego oka • rozpoznaje na ilustracji elementy budowy oka 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje funkcje elementów aparatu ochronnego oka • wyjaśnia pojęcie <i>akomodacja oka</i> • omawia znaczenie adaptacji oka • omawia funkcje elementów budowy oka 	<ul style="list-style-type: none"> • określa funkcję aparatu ochronnego oka • wykazuje związek budowy elementów oka z pełnionymi przez nie funkcjami • opisuje drogę światła w oku • wskazuje lokalizację receptorów wzroku • ilustruje w formie prostego rysunku drogę 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia powstawanie obrazu na siatkówce • planuje i przeprowadza doświadczenie wykazujące reakcję tęczówki na światło o różnym natężeniu • ilustruje za pomocą prostego rysunku drogę światła w oku i powstawanie obrazu na siatkówce

				światła w oku i powstawanie obrazu na siatkówce	oraz wyjaśnia rolę soczewki w tym procesie
50. Ucho - narząd słuchu i równowagi. <ul style="list-style-type: none"> • budowa ucha, • odbieranie dźwięków, • działanie zmysłu równowagi. 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje na ilustracji elementy budowy ucha • wyróżnia ucho zewnętrzne, środkowe i wewnętrzne 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na ilustracji położenie narządu równowagi • wymienia funkcje poszczególnych elementów ucha 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje funkcje poszczególnych elementów ucha • omawia funkcje ucha zewnętrznego, środkowego i wewnętrznego 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia mechanizm odbierania i rozpoznawania dźwięków • wskazuje lokalizację receptorów słuchu i równowagi w uchu • wyjaśnia zasadę działania narządu równowagi 	
51. Higiena oka i ucha. <ul style="list-style-type: none"> • wady wzroku, • higiena oczu, • choroby oczu, • przyczyny uszkodzenia słuchu. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia wady wzroku • omawia zasady higieny oczu • wymienia choroby oczu i uszu 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje na ilustracji krótkowzroczność i dalekowzroczność • definiuje hałas jako czynnik powodujący głuchotę • omawia przyczyny powstawania wad wzroku 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wady wzroku • wyjaśnia, na czym polega daltonizm i astygmatyzm • charakteryzuje choroby oczu • omawia sposób korygowania wad wzroku 	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia rodzaje soczewek korygujących wady wzroku • analizuje, w jaki sposób nadmierny hałas może spowodować uszkodzenie słuchu 	
52. Zmysły powonienia, smaku i dotyku. <ul style="list-style-type: none"> • zmysł powonienia, • rodzaje smaków, • budowa języka, • zmysł dotyku. 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia rolę zmysłów powonienia, smaku i dotyku • wskazuje rozmieszczenie receptorów powonienia, smaku i dotyku • wymienia podstawowe smaki • wymienia bodźce odbierane przez 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia rodzaje kubków smakowych • omawia doświadczenie dotyczące rozmieszczenia kubków smakowych na języku 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje położenie kubków smakowych na języku • z niewielką pomocą nauczyciela wykonuje doświadczenie dotyczące rozmieszczenia kubków smakowych na języku 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia, że skóra jest narządem dotyku • analizuje znaczenie wolnych zakończeń nerwowych w skórze • wykonuje na podstawie opisu doświadczenie dotyczące rozmieszczenia kubków smakowych 	

		<ul style="list-style-type: none"> receptory skóry omawia rolę węchu w ocenie pokarmów 			<ul style="list-style-type: none"> na języku
	53. Podsumowanie wiadomości.	X	X	X	X
	54. Sprawdzian wiadomości i umiejętności z działu VIII i IX.	X	X	X	X
Rozmnażanie i rozwój człowieka	55. Męski układ rozrodczy. <ul style="list-style-type: none"> funkcje narządów męskiego układu rozrodczego, męskie narządy płciowe, budowa plemnika, hormony płciowe męskie. 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia męskie narządy rozrodcze wskazuje na ilustracji męskie narządy rozrodcze wymienia męskie cechy płciowe 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę plemnika i wykonuje jego schematyczny rysunek omawia proces powstawania nasienia określa funkcję testosteronu wymienia funkcje męskiego układu rozrodczego 	opisuje funkcje poszczególnych elementów męskiego układu rozrodczego	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia, że główka plemnika jest właściwą gametą męską wykazuje zależność między produkcją hormonów płciowych a zmianami zachodzącymi w ciele męczyzny
	56. Żeński układ rozrodczy. <ul style="list-style-type: none"> funkcje narządów żeńskiego układu rozrodczego, wewnętrzne narządy płciowe żeńskie, zewnętrzne narządy płciowe żeńskie, budowa komórki jajowej. 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia żeńskie narządy rozrodcze wskazuje na ilustracji żeńskie narządy rozrodcze wymienia żeńskie cechy płciowe 	opisuje funkcje żeńskiego układu rozrodczego	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje pierwszo-, drugo- i trzeciorzędowe żeńskie cechy płciowe opisuje funkcje wewnętrznych narządów rozrodczych 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek budowy komórki jajowej z pełnioną przez nią funkcją
	57. Funkcjonowanie żeńskiego układu rozrodczego. <ul style="list-style-type: none"> hormony płciowe żeńskie, cykl miesięczkowy, rozwój pęcherzyka jajnikowego. 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia żeńskie hormony płciowe wymienia kolejne fazy cyklu miesięczkowego 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje w cyklu miesięczkowym dni płodne i niepłodne definiuje jajnik jako miejsce powstawania komórki jajowej 	<ul style="list-style-type: none"> interpretuje ilustracje przebiegu cyklu miesięczkowego 	<ul style="list-style-type: none"> omawia zmiany hormonalne i zmiany w macicy zachodzące w trakcie cyklu miesięczkowego analizuje rolę ciątka żółtego
	58. Rozwój człowieka - od poczęcia do narodzin. <ul style="list-style-type: none"> zapłodnienie, błony płodowe, 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy błon płodowych podaje długość trwania rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> porządkuje etapy rozwoju zarodka od zapłodnienia do zagnieżdżenia 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje funkcje błon płodowych charakteryzuje okres rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje funkcje łożyska uzasadnia konieczność

<ul style="list-style-type: none"> • łożysko i jego funkcja, • rozwój zarodkowy, • rozwój płodowy, • ciąża, • ciąża, a organizm kobiety, • higiena okresu ciąży, • przebieg porodu. 	<p>płodowego</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia zmiany zachodzące w organizmie kobiety podczas ciąży 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>zapłodnienie</i> • omawia zasady higieny zalecane dla kobiet ciężarnych • podaje czas trwania ciąży • omawia wpływ różnych czynników na prawidłowy rozwój zarodka i płodu 	<p>płodowego</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w organizmie kobiety podczas ciąży • charakteryzuje etapy porodu 	<p>przestrzegania zasad higieny przez kobiety w ciąży</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia mechanizm powstawania ciąży pojedynczej i mnogiej
<p>59. Rozwój człowieka - od narodzin do starości.</p> <ul style="list-style-type: none"> • okres dziecięcy, • dojrzewanie, • dorosłość, • przekwitanie i starość. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia etapy życia człowieka • wymienia rodzaje dojrzałości 	<ul style="list-style-type: none"> • określa zmiany rozwojowe u swoich rówieśników • opisuje objawy starzenia się organizmu • wymienia różnice w tempie dojrzewania dziewcząt i chłopców 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje wskazane okresy rozwojowe • przedstawia cechy oraz przebieg fizycznego, psychicznego i społecznego dojrzewania człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje różnice między przekwitaniem a starością • przyporządkowuje okresom rozwojowym zmiany zachodzące w organizmie
<p>60. Higiena i choroby układu rozrodczego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • zapobieganie chorobom, • choroby układu rozrodczego, • wpływ niektórych chorób na przebieg ciąży i zdrowie dziecka, • planowanie rodziny, • metody antykoncepcji. 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia choroby układu rozrodczego • wymienia choroby przenoszone drogą płciową • wymienia naturalne i sztuczne metody planowania rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje kontakty płciowe jako potencjalne źródło zakażenia układu rozrodczego • przyporządkowuje chorobom źródła zakażenia • wyjaśnia różnicę między nosicielstwem HIV a chorobą AIDS • wymienia drogi zakażenia wirusami: HIV, HBV, HCV i HPV • przedstawia podstawowe zasady profilaktyki chorób przenoszonych drogą płciową 	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia konieczność regularnych wizyt u ginekologa • przyporządkowuje chorobom ich charakterystyczne objawy • omawia zasady profilaktyki chorób wywołanych przez wirusy: HIV, HBV, HCV i HPV • porównuje naturalne i sztuczne metody planowania rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia ryzykowne zachowania seksualne, które mogą prowadzić do zakażenia HIV • przewiduje indywidualne i społeczne skutki zakażenia wirusami: HIV, HBV, HCV i HPV • uzasadnia konieczność wykonywania badań kontrolnych jako sposobu wczesnego wykrywania raka piersi, raka szyjki macicy

					i raka prostaty
	61. Podsumowanie wiadomości.	X	X	X	X
	62. Sprawdzian wiadomości i umiejętności z działu X.	X	X	X	X
Równowaga wewnętrzna organizmu	63. Równowaga wewnętrzna organizmu - homeostaza. <ul style="list-style-type: none"> definicja homeostazy, utrzymanie stanu równowagi wewnętrznej. 	<ul style="list-style-type: none"> własnymi słowami wyjaśnia, na czym polega homeostaza wyjaśnia mechanizm termoregulacji u człowieka wskazuje drogi wydalania wody z organizmu 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy zależność działania układów pokarmowego i krwionośnego opisuje, jakie układy narządów mają wpływ na regulację poziomu wody we krwi 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega homeostaza na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy wykazuje zależność działania układów: nerwowego, pokarmowego i krwionośnego na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy wyjaśnia mechanizm regulacji poziomu glukozy we krwi 	<ul style="list-style-type: none"> na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy wykazuje zależność działania poszczególnych układów narządów w organizmie człowieka na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy wyjaśnia, jakie układy narządów biorą udział w mechanizmie regulacji poziomu glukozy we krwi
	64. Choroba - zaburzenie homeostazy. <ul style="list-style-type: none"> definicja zdrowia, profilaktyka chorób, wpływ aktywności ruchowej na organizm, definicja choroby, choroby cywilizacyjne, leki i suplementy diety. 	<ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ trybu życia na stan zdrowia człowieka podaje przykłady trzech chorób zakaźnych wraz z czynnikami, które je wywołują wymienia choroby cywilizacyjne wymienia najczęstsze przyczyny nowotworów 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne podaje przykłady wpływu środowiska na życie i zdrowie człowieka przedstawia znaczenie aktywności fizycznej dla prawidłowego funkcjonowania organizmu człowieka przedstawia podstawowe zasady 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje czynniki wpływające na zdrowie człowieka przedstawia znaczenie pojęć <i>zdrowie</i> i <i>choroba</i> rozdziela zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne wymienia najważniejsze choroby człowieka wywołane przez wirusy, bakterie, protisty i pasożyty zwierzęce oraz przedstawia zasady 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje wpływ środowiska na zdrowie uzasadnia, że antybiotyki i inne leki należy stosować zgodnie z zaleceniami lekarza (dawka, godziny przyjmowania leku i długość kuracji) dowodzi, że stres jest przyczyną chorób cywilizacyjnych

			profilaktyki chorób nowotworowych <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikuje podaną chorobę do grupy chorób cywilizacyjnych lub zakaźnych • omawia znaczenie szczepień ochronnych • wskazuje alergie jako skutek zanieczyszczenia środowiska • wskazuje metody zapobiegania chorobom cywilizacyjnym 	profilaktyki tych chorób <ul style="list-style-type: none"> • podaje kryterium podziału chorób na choroby zakaźne i cywilizacyjne • podaje przykłady szczepień obowiązkowych i nieobowiązkowych • wyjaśnia przyczyny powstawania chorób społecznych 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnia, że nerwice są chorobami cywilizacyjnymi • uzasadnia konieczność okresowego wykonywania podstawowych badań kontrolnych
	65. Uzależnienia. <ul style="list-style-type: none"> • definicja uzależnienia, • definicja używek, • różne rodzaje uzależnień, • skutki uzależnień, • jak uniknąć uzależnień. 	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady używek • wymienia skutki zażywania niektórych substancji psychoaktywnych na stan zdrowia 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia negatywny wpływ na zdrowie człowieka niektórych substancji psychoaktywnych oraz nadużywania kofeiny i niektórych leków (zwłaszcza oddziałujących na psychikę) 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje wpływ palenia tytoniu na zdrowie • omawia skutki działania alkoholu na funkcjonowanie organizmu • wyjaśnia mechanizm powstawania uzależnień • wyjaśnia znaczenie profilaktyki uzależnień 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje zależność między przyjmowaniem używek a powstawaniem nałogu • wskazuje alternatywne zajęcia pomagające uniknąć uzależnień
	66. Podsumowanie wiadomości.	X	X	X	X

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

rozwiązuje samodzielnie złożone i trudne problemy, wykorzystując materiał wykraczający poza program nauczania, podejmuje działania z własnej inicjatywy, wynikające z indywidualnych zainteresowań, odnosi sukcesy w konkursach.

Cenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który:

nie opanował prostych treści programowych i nawet, korzystając z pomocy nauczyciela, nie potrafi ich zastosować.